

Padányi József – Haig Zsolt

## Kihívások, kockázatok és válaszok a hadtudományi doktori képzésben

*A Nemzeti Közszolgálati Egyetemen folyó oktatásban fontos szerepet tölt be a doktori képzés. A három doktori iskola sajátos helyzetben van, hiszen többnyire<sup>1</sup> egyedülként képez az adott tudományágakban. Ennek ellenére – vagy éppen emiatt – figyelniünk kell azokra a kihívásokra és kockázatokra, amelyek az iskolák jövőbeni működését befolyásolják. Az alábbiakban a Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar doktori iskoláit érő külső és belső hatásokról szólnunk, megpróbálva válaszokat is adni a kihívásokra.*

A Hadtudományi és Honvédtisztképző Karon (HHK) folyó doktori képzés műhelyei a Hadtudományi Doktori Iskola (HDI) és a Katonai Műszaki Doktori Iskola (KMDI). Bár a két doktori iskolában a képzés és fokozatszerzés két tudományterületen, és azokon belül is különböző tudományágakban folyik, jelen tanulmányban összefoglaló néven hadtudományi doktori képzésként tárgyaljuk. Ennek a tanulmány szempontjából részben praktikus oka van, de ennél sokkal fontosabb, hogy a két, eltérő tudományterülethez tartozó tudományágakban folyó doktori képzés a technika (haditechnika) és az alkalmazás összhangja következtében nagyon szorosan összekapcsolódik. Ez a szoros kapcsolódás a pozitív hozadéka mellett – mint ahogy a későbbiekben látható is lesz – némi zavart is okoz a kutatási területek szétválasztásakor.

A doktori képzésre eddig jelentkezett hallgatók száma meghaladja az ezret, az abszolutóriumot 718 doktorandusz szerezte meg, közülük pedig 367 szerzett doktori PhD fokozatot, és 475 főt avattunk doktorrá.<sup>2</sup> Az abszolutóriumot szerzett doktorjelöltek közül 130 fő áll fokozatszerzési eljárás alatt.

Intenzív és eredményes munka folyik a doktori iskolákban, és ha azt szeretnénk, hogy ez így is maradjon, érdemes áttekinteni az előttünk álló kihívásokat, melyek némelyike komoly kockázatot jelent.

---

1 A katonai műszaki tudományok tudományágban, a biztonságstudomány területén alapított doktori iskolát az Óbudai Egyetem 2012-ben.

2 A két doktori iskola ODT honlapján feltüntetett adatok összegzése szerint:  
[http://www.doktori.hu/index.php?menuid=191&di\\_ID=164](http://www.doktori.hu/index.php?menuid=191&di_ID=164) Letöltve: 2014. február 24-én  
[http://www.doktori.hu/index.php?menuid=191&di\\_ID=165](http://www.doktori.hu/index.php?menuid=191&di_ID=165) Letöltve: 2014. február 24-én

### ***A Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar doktori iskoláinak helyzete***

#### *Hadtudományi Doktori Iskola*

A Hadtudományi Doktori Iskolában 1996-tól folyik a képzés. A HDI a társadalomtudományok tudományterületén, a hadtudományok tudományágban képez. Az iskolában a védelmi szféra tevékenységét érintő hadtudományi jellegű kérdések kutatása folyik, a következő kutatási területeken:

- Biztonsági tanulmányok.
- A védelem társadalomtudományi kérdései.
- Hadtudomány általános elmélete.
- Védelmi igazgatás elmélete.
- Hadművészet elmélete.
- Védelmi logisztika és védelemgazdaság.
- Nemzetbiztonság és rendvédelem.
- Védelmi informatika és kommunikáció elmélete.

Az iskolában az elmúlt évtizedben 513 abszolutóriumot adtak ki és 339 fokozatot ítéltek oda. Jelenleg az iskolában 133 oktató, 50 témavezető és 14 törzstag szolgálja a képzést. A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) 2014. 12. 31-éig akkreditálta az iskolát.<sup>3</sup>

#### *Katonai Műszaki Doktori Iskola*

A Katonai Műszaki Doktori Iskolában 2002-től folyik a képzés. A KMDI a műszaki tudományok tudományterületén, a katonai műszaki tudományok tudományágban képez. Az iskolában a védelmi szféra tevékenységét érintő műszaki-technikai jellegű kérdések kutatása folyik, a következő kutatási területeken:

- Katonai műszaki infrastruktúra.
- Haditechnika és robotika.
- Védelmi elektronika, informatika és kommunikáció.
- Környezetbiztonság és katasztrófavédelem.
- Katonai logisztika és védelemgazdaság.
- Biztonságtechnika.
- Védelmi igazgatás.

Az iskolában a kezdetektől 205 abszolutóriumot adtak ki és 136 fokozatot ítéltek oda. Jelenleg az iskolában 106 oktató, 41 témavezető és 13 törzstag szolgálja a képzést. A MAB 2014. 12. 31-ig akkreditálta az iskolát.<sup>4</sup>

### ***A hadtudományi doktori képzést érő külső kihívások***

A külső hatások között említhetjük a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) reformja részeként zajló – és a hadtudományt is érintő – tudományos nomenklatúra átalakítást, a tudományometriáról szóló vitát, a doktori képzésről szóló kormányrendeletet,

3 [http://www.doktori.hu/index.php?menuid=191&di\\_ID=164](http://www.doktori.hu/index.php?menuid=191&di_ID=164) Letöltve: 2014. február 23-án.

4 [http://www.doktori.hu/index.php?menuid=191&di\\_ID=165](http://www.doktori.hu/index.php?menuid=191&di_ID=165) Letöltve: 2014. február 23-án.

valamint a MAB megújult elvárásait a doktori iskolák létesítésének és működésének akkreditációjával kapcsolatban.

Külön bekezdésben kell szólnunk a törzstagok minőségéről és szerepéről. Mára a törzstagok szerepe a doktori iskola működtetésében és minőségének megőrzésében felértékelődött. Törzstaggá válni, a törzstagságot megőrizni nem egyszerű feladat, folyamatos munkát és folyamatos erőfeszítést igényel. Ha megnézzük a követelményeket és elvégezzük a kar két doktori iskolájának törzstagi elemzését, újabb kockázatokat azonosíthatunk. Vegyük sorjában:<sup>5</sup>

- *Releváns fokozat és a kutatási területhez illeszkedő tudományos tevékenység*  
Törzstagjaink releváns fokozata önmagában nem, vagy csak nehezen értelmezhető. Különösen szembetűnő volt ez a KMDI alapításakor, hiszen korábban ilyen doktori képzés nem volt, tehát a releváns fokozat nem volt elvárható. A jelenlegi törzstagi névsorban a hadtudományok és a katonai műszaki tudományok területén szerzett fokozat a domináns (66%), de megtalálhatóak a politikatudományok (10%), a szociológiai tudományok (4%), a földtudományok (4%), a történelemtudományok (4%), a neveléstudományok (4%) és a kémiai tudományok (8%) fokozatosai is. Ezt az ellentmondást a MAB is érzékelte és indokolt esetben el is fogadja, aminek következtében nyilvánvaló, hogy az utóbbiak törzstagként való elfogadása sokkal inkább a kutatásaik és publikációik jellege miatt történt. Ez is mutatja a doktori iskoláinkban végzett munka sokszínűségét és a képzés interdiszciplináris jellegét. Véleményünk szerint a relevancia meghatározásakor ez a döntő, és nem az, hogy évekkel ezelőtt mely tudományágban szereztek fokozatot. Néhány ígéretes törzstag-jelölnél azonban éppen ez a követelmény az, amely miatt nem jelölhető, hiszen aktuális publikációi nem relevánsak. A törzstagok átlagéletkora (59 és 60 év) sem optimális. Jellemző, hogy csak 2012-ben 4 fő hadtudós kapott professor emeritus címet, ami igen tiszteletre méltó, de a törzstagi megfelelésben már csak korlátozásokkal vehető figyelembe.<sup>6</sup>
- *Aktív, folyamatos és dokumentált kutatási tevékenység*  
A Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) létrehozása és kötelező feltöltése óta többé-kevésbé átlátható az oktatók és kutatók tudományos tevékenysége, legalábbis ami a publikálást illeti. Lehet és kell is azon vitatkozni, hogy mennyire jó az MTMT strukturáltsága, mennyire megbízható az adatok bevitelére, megfelelnek-e minden tudományterületnek a mérőszámok (hatástényező vagy impact faktor).<sup>7</sup> Ugyanakkor, amíg jobbat nem tudunk felmutatni, addig ezzel kell dolgoznunk. Vizsgálva törzstagjaink teljesítményét, komoly kockázatokat találhatunk az idegen nyelvű publikálás és a hivatkozá-

5 387/2012. (XII. 19.) Doktori kormányrendelet, valamint a 2013/6/III/1. sz. MAB határozat – a MAB akkreditációs elvárásai, szakmai bírálati szempontjai alapján. <http://www.doktori.hu/index.php?menuid=133> Letöltve: 2013. december 30-án.

6 A 387/2012 (XII.19.) Korm. rendelet értelmében tudományáganként csak egy fő vehető figyelembe a törzstagi megfelelés tekintetében.

7 Lásd ebben a témában: Csaba László – Szentés Tamás – Zalai Ernő: Tudományos-e a tudományérés? című munkáját (kézirat, közlésre átadva a Magyar Tudomány számára 2013. 11. 29-én).

sok területén. A számok azt mutatják, hogy az idegen nyelvű publikációk száma még a törzstagoknál sem meggyőző (és akkor a minőségről nem is beszélünk). Az összes törzstag 60%-ának teljesítménye alatta marad a két doktori iskola törzstagi átlagának, azaz a törzstagok 40%-ának aktivitása emeli magasabbra az átlagot. Hasonló a helyzet a hivatkozások területén: a törzstagok 38%-ának átlagon felüli az idézettsége. A 2013 végén lezajlott megfelelési vizsgálat során a MAB illetékes bizottságai és a plénum is különös tekintettel vizsgálta a hivatkozások számát és azok minőségét. A formai követelményeknek megfelelő törzstagjaink közül többen e kritérium alacsony színvonalú teljesítése miatt nem kaptak megfelelő értékelést. Hozzá kell tenni, hogy ebben szerepe volt annak is, hogy egyes törzstagjaink a meghatározott határidőre nem tudták feltölteni összes hivatkozásaikat. Így fordulhatott elő, hogy MTA doktora vagy egyetemi tanár hivatkozásainak száma nem érte el a húszat, ami rendkívül kevés! Nem meglepő módon mindkét kiemelt tényezőnél (idegen nyelvű publikációk és hivatkozások) ugyanazon törzstagok emelik a színvonalat (lásd később, 1. táblázat).

- *Eredményes témavezetés, azaz fokozatot szerzett pályázó*  
Bármennyire is meglepő, de előfordul, hogy jelentős tudományos teljesítménnyel és gazdag szakmai tapasztalatokkal rendelkező oktatóknak nincs eredményes témavezetése. Szembe kell néznünk azzal, hogy az elmúlt években nem tettünk semmit annak érdekében, hogy akár adminisztratív, akár motivációs úton ösztönözzük oktatóinkat a témavezetésre. Ráadásul az eredményes témavezetés olyan feltétel, amely kizárja a szubjektív megítélést és mérlegelést. Az eredményes témavezetéshez elsőként olyan témahirdetés szükséges, amelyre van jelentkező (lásd következő pontot). Ez azonban csak az első és talán a legkönnyebben teljesíthető lépés. A doktoranduszt végig kell vezetni a képzés időszakán, folyamatos publikációs tevékenységre kell ösztönözni akár közös publikációkkal is.<sup>8</sup> A probléma általában a képzést követően, az abszolutórium megszerzése után jelentkezik, amikor a témavezető és a doktorandusz közötti kapcsolat megszakad. E tekintetben rendkívül fontos a témavezető kezdeményezőkézsége. Különösen lényeges ez az új doktori szabályzatunk fényében, amikor a képzés befejezését (abszolutórium megszerzését) követően a hallgatónak öt éve van a fokozat megszerzésére.<sup>9</sup> Ez rendkívül hosszú idő, ami alatt a motiváció csökkenhet, és a téma aktualitása is megkérdőjelezhetővé válhat. Ekkor van nagy szerepe a témavezető motiváló erejének, illetve a kutatási irányok, új „ötletek” felmutatásának. Mindezek együttesen vezethetnek csak el az eredményes témavezetéshez.

8 A MAB több bizottságában (például az egyetemi tanári pályázatok elbírálásánál) fontos mérőpont, hogy a pályázónak legyenek közös publikációi a saját PhD hallgatójával. Ez a követelmény ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a témavezető csak a nevét adja, hanem érdemben is rész kell, hogy vegyen az alkotásban.

9 Nemzeti Közszerzői Egyetem Doktori Szabályzat 30.§ (8)  
[http://uni-nke.hu/uploads/media\\_items/doktori-szabalyzat-2013\\_-x\\_-31-tol.original.pdf](http://uni-nke.hu/uploads/media_items/doktori-szabalyzat-2013_-x_-31-tol.original.pdf) Letöltve: 2014. február 23-án.

- *Témavezetés és témahirdetés*

Talán ez az a feltétel, amelynek teljesítése a legkisebb kockázatot jelenti törzs-tagi szinten. Nehéz elképzelni, hogy azok, akik egyébként megfelelnek a fentebb ismertetett követelményeknek, ne legyenek képesek olyan kutatási témát hirdetni, amelyre jelentkezik hallgató. Ennek ellenére itt is ki lehet emelni két kockázati tényezőt. Egyrészt (ez a kisebb hányad) vannak olyan oktatóink, akik nem érzik szükségességét a tudományos utánpótlás nevelés-nek, és tudományos fokozatuk megszerzését követően a témahirdetés terén nem mutatnak kellő aktivitást. Meg kell találnunk azokat az eszközöket – az oktatói előmenetelbe építve – amelyekkel rábírhatjuk erre az erőfeszítésre az oktatóinkat. Másrészt pedig mind a hadtudományok, mind pedig a katonai műszaki tudományok sajátosságai következtében egyes oktatóink olyan speciális témá(ka)t hirdetnek, amelyre akár a Magyar Honvédségtől (MH), de a tágabb értelemben vett védelmi szférából vagy esetleg a civil életből sem igazán találni jelentkezőt.

További – elsősorban adminisztratív – követelmények (akkreditációs nyilatkozat, életkor, doktori iskola vezetőjénél 2016. január 1-jétől legalább DSc/MTA doktora tudományos fokozat/cím) is megfogalmazódtak, de ezekkel nem itt kívánunk foglalkozni.

#### *A képzést érő belső kihívások*

A kihívások egy része belülről érkezik és kapcsolatban van az egyetem fejlesztésével. Ide sorolhatjuk az új doktori iskolák megjelenését, a HHK képzési rendjének és tartalmának átalakítását, valamint a kar humánerőforrásának változását.

A tudományos utánpótlás tudatos megteremtése kiemelt feladata a doktori iskoláknak. A törzs-tagi átlagéletkor (a HDI-ben 59, a KMDI-ben 60 év) azt mutatja, hogy az utóbbi években ezen a területen nem tettünk meg mindent a fiatalítás érdekében. Igaz ez akkor is, ha tudjuk, hogy a doktori iskolákban tanuló hivatásos állománynál – a hivatásrendi életpálya sajátosságaiból adódóan – a fokozatszerzés ideje egyébként is kitolódik.

Érthető és üdvözlendő erőfeszítés az egyetem Intézményfejlesztési Tervében megfogalmazott cél, amely a közigazgatás-tudományok és a rendészettudományok területén doktori iskolák létrehozására irányul.<sup>10</sup> Számunkra elsősorban a Rendészettudományi Doktori Iskola létrejötte jelent kihívást. Ennek oka az, hogy két évtizede mi képezzük a rendészettudomány tudományág legtöbb fokozatosát, azaz ezeket a kutatási területeket a mi doktori iskoláink művelik. Nem is eredménytelenül, hiszen a 2007–2010 között PhD-oklevelet szerzett hallgatók 16%-a a rendészet témakörében védte meg disszertációját.<sup>11</sup> A HDI 2014-ben meghirdetett kutatási témáinak 20%-a kötődik közvetlenül a rendészettudományhoz.<sup>12</sup> A Rendészettudományi Doktori Iskola

10 A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Intézményfejlesztési Terve 2012 – 2015.

<http://old.uni-nke.hu/downloads/egyetem/IFT.pdf> 81. oldal. Letöltve: 2013. december 31-én.

11 A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Felsőoktatási Minőségi Díj megszerzésére benyújtott pályázati anyaga. 2010. Budapest.

12 [www.doktori.hu](http://www.doktori.hu) Letöltve: 2014. február 23-án.

sikeres megalapítását követően érthető törekvés lesz, hogy ezek a kutatási területek – és ezzel a doktoranduszok és témavezetők egy része – átkerüljön az új doktori iskolába. Nem volt ez másképp a Katonai Műszaki Doktori Iskola megalapításakor sem, amikor a Hadtudományi Doktori Iskola adta az induláshoz szükséges humán erőforrásokat.

A Rendészettudományi Doktori Iskola létrejöttével számolnunk kell azzal, hogy a HDI *védelmi igazgatás elmélete* kutatási terület, valamint a *nemzetbiztonság és rendvédelem* kutatási terület egy része iskolát fog váltani. Erre tudatosan készültünk már eddig is, hiszen utóbbi kutatási területen már ennek megfelelően hirdettünk témákat. Különösen érdekesnek ígérkezik ugyanakkor az a polémia, ami borítékolhatóan bekövetkezik a nemzetbiztonsági kutatási témák megosztásánál, illetve a katasztrófák elleni védekezés témáinál.

A KMDI esetében kihívást jelent az, hogy a *környezetbiztonság és katasztrófavédelem* kutatási terület, a *biztonságtechnika* kutatási terület és a *védelmi igazgatás* kutatási terület egy része iskolát válthat. Tudatosan használjuk a feltételes módot, mert önmagában az új doktori iskola létrejötte nem jelent feltétel nélküli váltást.<sup>13</sup>

Ugyanakkor reális kockázatnak látjuk azt, hogy az új iskola létrejöttével – sokszor személyes ambíciók mentén – olyan területeket is el akarnak vinni, amelyek megtartása a jelenlegi szervezetben indokolt. Az ambíciókra – ahogy arra Szenes Zoltán is utal cikkében – érdemes figyelni, hiszen doktori iskoláink történetében volt már példa arra, hogy ennek mentén történtek komoly változások.<sup>14</sup> Azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy az egyetem szervezetfejlesztésében is történhetnek olyan változások, amelyek eddig még nem nevesített – de az ambíciókban meglévő – doktori iskolák létrejöttét célozzák meg. Mindezek pedig tovább csökkenthetik a két doktori iskola személyi kapacitását, illetve kutatási területi mozgásterét. Hiszen lássuk be, hogy az esetlegesen újonnan létrejövő doktori iskolák törzstagjai, témavezetői és oktatói lehetőségei korlátosak, azok elsősorban a HHK két doktori iskolájára támaszkodhatnak. Szembe kell tehát néznünk azzal a paradox helyzettel, hogy egyik részről üdvözöljük az NKE szervezet- és képzésfejlesztése következtében létrejövő új doktori iskolákat, másik részről viszont nehezen éljük meg, hogy ez a HHK két doktori iskolájának esetleges képességvesztését okozza.

A kutatási témák áttekintését – ahogy eddig is – ezután is folytatnunk kell. Vitát fog gerjeszteni, de a profiltisztítást a két doktori iskolánál újra át kell gondolnunk. Nem indokolható például a *védelmi igazgatás* kutatási terület témáinak párhuzamos megjelenése az iskoláknál. Ennek a helyzetnek a kialakulását a személyes érdekérvényesítés és a korábbi nemzetvédelmi egyetemi struktúrában meglévő párhuzamosságok eredményezték. Természetesen nem egyszerű a területek szétválasztása és doktori iskolákhoz rendelése. Hiszen egy híradórendszer technikai-technológiai fejlesztésére vonatkozó kutatás joggal kerülhet a KMDI kutatási témái közé, viszont

13 Beszédes adat, hogy a 2013 szeptembere óta a Katonai Műszaki Doktori Iskolából 4 doktorandusz és 5 abszolutóriummal rendelkező hallgató távozott másik doktori iskolába.

14 Szenes Zoltán: Akadémiai viták a hadtudomány struktúrájáról. *Hadtudomány*, 2013/3 – 4. 61. oldal. [http://www.mhht.eu/hadtudomany/Hadtudomany\\_2013\\_3-4\\_6.pdf](http://www.mhht.eu/hadtudomany/Hadtudomany_2013_3-4_6.pdf)



ennek megvan az alkalmazói oldala is. A kidolgozott új technológia jobb, hatékonyabb működése, a folyamatos működés szintjén válik bizonyíthatóvá. De hasonló példák hozhatók akár a műszaki, a haditechnikai, az ABV, a felderítő rendszerek vonatkozásában is.

A doktori képzés folytatásának (akkreditálásának) egyik igen fontos szempontja, hogy az egyetemen legyen legalább egy olyan akkreditált mesterképzés, amely a doktori iskola adott tudományterületén folyik.<sup>15</sup> Ez a HDI esetében azt jelenti, hogy a képzése a biztonság- és védelempolitikai, katonai vezetői, nemzetbiztonsági és a védelmi igazgatási mesterszakokra épül.

A KMDI képzése a képzési terv szerint a védelmi vezetésttechnikai rendszertervező; a katasztrófavédelmi mérnöki; a biztonságtechnikai mérnöki valamint a katonai logisztikai mesterszakokra alapoz. Itt komoly kockázati tényezőként azonosíthatjuk, hogy a felsorolt négy mesterszaktól az egyetem új képzési rendszerében – a fenntartói akaratnak megfelelően – csak a védelmi vezetésttechnikai rendszertervező mesterszak maradt meg, amely a *műszaki* tudományterületen, a *nemzetvédelmi és katonai* képzési területen lett akkreditálva. A többi képzés megszűnt vagy kifutó jelleggel működik. A karunkon újonnan akkreditált MSc-szakok mindegyike a társadalomtudományok tudományterületen a közigazgatási, rendészeti és katonai képzési ágban lettek akkreditálva. Ez azt jelenti, hogy az egyetemen jelenleg csak egyetlen műszaki képzési területhez tartozó mesterszak van. A korábbi gyakorlatra figyelemmel, ennek az esetleges megszűnése egyben a KMDI-n folyó képzés megszűnését is eredményezné.

2016-tól elvárás, hogy doktori iskola vezetője az MTA doktora címmel rendelkezzen, ami szintén komoly kihívást jelent. A doktori iskolák vezetőit a törzstagok közül választják. A MAB-elvárás szerint a törzstagság életkori feltételeit egyetemi tanárok esetében azok teljesítik, akik az értékelés évében nem töltik be a 71. életévüket. Ez azt jelenti, hogy 2016-ban ez az 1946-ban születettekre érvényes. Ugyanakkor a doktori iskola vezetőjét nem néhány hónapra, esetleg egy-két évre célszerű választani. Jelenleg az egyetemen 6 fő MTA doktora fokozattal rendelkező egyetemi tanár van, aki 1946 után született. Közülük azonban valójában csak 3 fő az, aki ténylegesen számításba jöhet a vezetői tisztségre.<sup>16</sup>

A HDI jelenlegi vezetője MTA doktora és az életkori feltételeknek is eleget tesz. Más a helyzet a KMDI-nél, ahol a doktori iskola vezetője PhD fokozatos habilitált egyetemi tanár. A már említett szóba jöhető 3 fő MTA doktor közül kettő kutatási területe teljes egészében a társadalomtudományokhoz köthető, így ők nem jöhetnek szóba a KMDI vezetői tisztségnél. Látszik tehát, hogy e területen igen korlátosak a lehetőségeink. E tekintetben némileg jobb helyzetben van a HDI, a KMDI esetében azonban mindenképpen sürgős döntés szükséges a vezetői utánpótlás biztosítására. Amennyiben új MTA doktor(oka)t szeretnénk a karon (márpedig ez a doktori képzéstől függetlenül is mindenképpen szükséges), akkor a rendelkezésre álló két év

15 Nemzeti Felsőoktatási Törvény 16.§ (2)

16 A 6 főből 1 fő 1946-ban, 2 fő pedig 1949-ben született.

rendkívül rövid idő, ha figyelembe vesszük az MTA Hadtudományi Bizottság (MTA HB) új követelményrendszerét és az eljárás időtartamát.

Újabb kihívást jelent az a törekvés, amely a doktori képzésben a nappali képzést részesíti előnyben. A MAB álláspontja szerint levelező képzésre csak annyi főt lehetne felvenni, amennyi nappali képzésben felvett hallgatója van a doktori iskolának. Ez a hadtudományi doktori képzés szempontjából mindenképpen hallgatói létszámcsökkenést eredményezne, mivel a két tudományág sajátosságaiból adódóan és a potenciális jelentkezőket figyelembe véve a levelező képzés volt preferált. Az érintett hivatásrendek hivatásos állományú tagjai nem vállalják a nappali képzéssel együtt járó jelentős illetménycsökkenést, valamint a beosztásból való kiesés miatti bizonytalanságot. Ez az egyik oka annak, hogy az elmúlt két évben az egyetem részére meghatározott nappali keretszámot nem tudtuk feltölteni. Lesz ennek pozitív hozadéka is, hiszen a kevesebb doktorandusz miatt felértékelődik a témavezetés és a fokozat is.

Az egyetemi erőforrások elosztásánál egy látszólagos ellentmondásra is szeretnénk felhívni a figyelmet. Az új doktori iskolák megjelenése azt jelenti, hogy osztozni kell a rendelkezésre álló forrásokon, azaz elvileg kevesebb jut egy iskolának. Ugyanakkor az elmúlt két évben a jogelődöket messze meghaladó szinten költöttünk a doktori képzésre, a doktori iskolák fejlesztésére, a tudományos kutatás támogatására. Gondoljunk csak a pályázati forrásból támogatott tananyagfejlesztésre, vagy tehetséggondozásra. Mind a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP), mind az Államreform Operatív Program (ÁROP) több millió forinttal támogatta a képzést, az adminisztráció fejlesztését. 2014-ben két olyan kutatási pályázatot is befeljükünk a hadtudományok és a katonai műszaki tudományok területén, amelyek két év alatt közel 500 millió forinttal segítették a kutatásainkat.<sup>17</sup>

Itt kell említenünk az egyetem által kiírt:

- „Államreform Kutatási Kiválósági Program” pályázat biztosította forrásokat (benne 5 fő hadtudós habilitációs költségeinek átvállalása, 5 fő publikációs tevékenységének támogatása);
- a tudományos utánpótlás pályázat, amely 3 főnek a fokozatszerzés, 7 főnek két szemeszter költségeinek kifizetését biztosítja;
- az „Egyetemi Kutatóműhely” pályázat, amely 5 fős, hadtudós vezette csoport kutatásait segíti;
- a tehetséggondozási pályázat, amely 3 hallgatót és 3 mentort támogat, illetve a nemzetközi kutatásokat támogató pályázat, amely egy hat fős hadtudományi kutatást támogat.

Az egyetem ezeken a programokon keresztül 54 millió forinttal támogatja a pályázókat, melyből 22 millió forint segíti a hadtudományban oktató-kutató szakembereket.

Ami a humán erőforrások alakulását illeti, már nem ilyen jó a helyzet. A doktori iskolák már az integrációt megelőző időszakban is komoly forrásokat veszítettek ezen a területen, hiszen az alkalmazotti létszám egyharmados csökkenése a minősített

<sup>17</sup> A TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0001 pályázat „Kockázatok és válaszok a tehetséggondozásban”, valamint a TÁMOP-4.2.1.B-11/2/KMR-2011-0001 pályázat „Kritikus infrastruktúra védelmi kutatások” címmel.



oktatókat is érintette. 2010-ben 126 fő minősített oktató dolgozott a katonai felsőoktatásban, 2011 februárjában 119 fő, míg a 2011–2012-es tanévet 102 fő minősített oktatóval kezdtük el. Az integrációt követő szervezeti átalakítások, új szervezeti elemek létrejötte, a kettős juttatás tilalmának bevezetése miatti kiáramlás oda vezetett, hogy a karon jelenleg 65 minősített oktató dolgozik. Ez nem jelenti azt, hogy doktori képzésben is ilyen arányban csökken az oktatók száma, de a közvetett hatás kimutatható. A korábban már említett fejlesztési cél, a rendészettudományi doktori iskola létrehozása ezt a humán erőforrást tovább csökkenti.

### *A kihívásokra és kockázatokra adható válaszok*

#### *Az oktatói minőség javítása*

Az MTA doktorok száma mind az akkreditáció, mind a doktori képzés szempontjából meghatározó. Újra kell gondolnunk tehát az MTA doktora címre esélyes oktatók „helyzetbe hozását”. Ez lehet az arra érdemesek kutatásainak és publikációs munkájának kiemelt anyagi támogatása, kutatóidőszak biztosítása, jelölés NATO-, illetve EU-munkacsoportba. Előremutató javaslatot fogalmazott meg Kende György, amikor leírta: „... azt javaslom, hogy a jövőben minden pályázó keressen a beadás előtt egy vagy akár több (lehetőleg MTA doktora címmel, és lehetőleg Hadtudományi Bizottsági tagsággal rendelkező) kollégát, akivel kellő mélységben konzultálhat a benyújtandó pályázatáról”.<sup>18</sup>

Nem csak a törzstagokra igaz, hogy a fokozat megszerzését követő publikációk jellege meghatározó az akkreditációs vizsgálat szempontjából. Az MTA Hadtudományi Bizottsága meghatározta azoknak a hazai és külföldi folyóiratoknak a mennyiségét és minőségét, amelyek mértékadóak a művelt tudományágakban.<sup>19</sup> Meglehetősen széles ez a paletta, tehát aki akar, az tud publikálni akár itthon, akár külföldön, így mind a tudományági és a kutatási területi relevancia, mind a minőségi publikálás feltételei adottak. Különösen fontosnak tartjuk felhívni a figyelmet a külföldi, nemzetközi folyóiratokban való publikálásra, mivel ez a MAB-vizsgálatok során is különös hangsúllyal kerül elbírálásra.

A tudományos teljesítmények átláthatóságát jelentősen növeli a Magyar Tudományos Művek Tárának létrehozása és kötelezően előírt feltöltése. Mára megkerülhetetlen lett az MTMT, hiszen ebből építkezik az Országos Doktori Tanács (ODT) adatbázisa,<sup>20</sup> ezt fogadják el a tudományos és oktatói előmenetel adattárának. Meg kell jegyeznünk, hogy az MTMT szinte folyamatosnak tűnő változtatásai nem teszik könnyebbé a feltöltést, a lekérdezést és nem utolsósorban a publikációs és hivatkozási adatok kiértékelését. A publikációk és hivatkozások feltöltése egyetemünkön is

18 Kende György egyik cikkében részletesen elemzi ennek a kérdésnek a fontosságát. Kende György: Gondolatok MTA doktori, egyetemi tanári, és Bolyai Ösztöndíj pályázatokról. Hadmérnök VIII. évf. 3. szám. 2013. szeptember, 272 – 273. oldalak. [http://hadmernok.hu/133\\_25\\_kendegy.php](http://hadmernok.hu/133_25_kendegy.php) Letöltve: 2013. február 23.

19 A Hadtudományi Bizottság honlapján elérhető a táblázat, amelyben 26 hazai és 46 külföldi folyóirat szerepel különböző kategóriákba sorolva. [http://www.mtahtb.zmne.hu/PDF/Szakmai\\_folyoiratok\\_besorolasa.pdf](http://www.mtahtb.zmne.hu/PDF/Szakmai_folyoiratok_besorolasa.pdf) Letöltve: 2014. február 23-án.

20 [www.doktori.hu](http://www.doktori.hu)

elvárás, amit vagy az oktató vagy a doktori iskola (esetleg a könyvtár) adminisztrációja végez. Egyértelműnek tűnik, hogy ettől kezdve a folyamatosan dokumentált tudományos munka bemutatásának nincs akadálya.

Más kérdés, hogy aki nem végez kutatásokat, az publikálni sem fog (mert nincs mit). És aki nem kutat és nem publikál, annak az oktatói munkája is megkérdőjelezhető, legyen az a képzés bármely szintje. Ahogyan korábban bemutattuk, az egyetem jelentős forrásokat biztosít a kutatásokhoz. Aki akar tehát és van ötlete, van kutatási témája, az bizonyíthatja tehetségét.

A tudományos utánpótlás megteremtésének egyik fontos lépése lehet, a „friss” tudományos fokozatosok folyamatos bevezetése a doktori iskolák munkájába. Mindez természetesen csak folyamatosan történhet: kezdetben egy-két tárgy hirdetésével, később a társ-témavezetés intézményének bevezetésével. Ez jó alapot adhat arra, hogy egy tapasztalt témavezető mellett váljék valakiből igazán jó, eredményes témavezető. Az eredményes témavezetés sok időt és erőfeszítést igényel. A doktori iskolák segíthetik ezt a munkát a témavezetők felkészítésével, társ-témavezetői rendszer működtetésével, aktuális és átfogó témák hirdetésével. Nem új ez a javaslat, hiszen korábban rendszeresen tartottunk felkészítést a témavezetőknek.

A doktori iskoláink törzstagjaira elvégzett statisztikai kutatás azt bizonyítja, hogy a hivatkozások területén is előbbre kell lépni (1. táblázat). A törzstagokra vonatkozó 114-es hivatkozási átlag jelentősen javítható lenne, ha az adott témában jártas hadtudósok bátrabban idéznék pályatársaikat, vagy bátrabban vitáznának egy-egy megállapításon.

Az oktatói minőség egyik legpontosabb fokmérője az idegen nyelven történő kutatás, publikálás, témavezetés. Utóbbi területen különösen sok tennivalónk van, mert doktori iskoláink történelmében elvétve találunk idegen nyelven megszerzett fokozatot.

#### *A HDI és a KMDI törzstagjainak összesített publikációs adatai*

Forrás: <http://www.doktori.hu> (2014. február 23.)

	<i>HDI</i>	<i>KMDI</i>	<i>Összesen</i>	<i>Átlag</i>
Válogatott közlemények száma	1383	965	2348	87
Összes tudományos közlemény száma	1872	1409	3281	121
Monográfiák és szakkönyvek	163	37	200	7
Könyvfejezet	223	53	276	10
Külföldön megjelent idegen nyelvű közlemény	165	101	266	10
Itthon megjelent idegen nyelvű közlemény	80	114	194	7
Összes idézettség	1800	1295	3095	114

*A doktori iskolák kutatási területeinek pontosítása*

Már utaltunk arra, hogy a HDI és a KMDI kutatási területei átfedik egymást. Felesleges ma már azt kutatni, hogy ez a helyzet hogyan fordulhatott elő, de a helyzet megoldása nem várhat tovább. Szorosan ide tartozik az is, hogy a kutatási területek és az ott meghirdetett kutatási témák egy részének együvé tartozása is megkérdőjelezhető.

Érdekünk fűződik ahhoz, hogy a megrendelők igényeit minél inkább figyelembe vegyük. A korábbi jó gyakorlatnak megfelelően folytatni kell az érdekelt tárcák és szervezetek kutatási igényeinek megismerését. Azok beépítése a doktori iskolák programjába egyrészt növeli azok elfogadottságát, másrészt segíti a gyakorlati problémákra adott tudományos igényű válaszadást, végül esélyt ad arra, hogy a meghirdetett témára lesz jelentkező. A igények figyelembe vételéhez időben – a korábbiakkal ellentétben még a doktori iskolák témahirdetésének elfogadása előtt – be kell kérnünk a megrendelők témajavaslatait, hogy azokhoz a megfelelő, alkalmas témakiírókat megtalálhassuk.

A kutatási területek pontosításához tartozik, a korábban már kockázatként azonosított mesterszakokra épülés kérdése. A HDI-nél ez, mint láttuk nem okoz problémát, nem úgy a KMDI esetében. Korábban a műszaki képzési területen akkreditált négy mesterszak és a KMDI kutatási területei között az egymásra épülés tekintetében erős koherencia volt tapasztalható. Ez mára megszűnt, mivel az NKE-n jelenleg egy olyan mesterszakra folyik képzés, amelyekre épülhet a KMDI képzése,<sup>21</sup> de ez csak a védelmi elektronika, informatika, és kommunikáció kutatási terület bemenetét adja. Ez igen komoly kockázatot hordoz magában, mivel a MAB-értékelés (akkreditáció) során esetleg negatív megítélés alá eshet ez a kérdés. Ezért egyrészt rövid és hosszú távú stratégiai feladat ezen a mesterszakra a képzés fenntartása, sőt, annak erősítése.<sup>22</sup> Másrészt megfontolásra érdemes további egy (esetleg kettő) olyan mesterszak alapítása (újraalapítása), amelyek illeszkednek a többi kutatási területhez, ezzel is tovább erősítve a katonai műszaki tudományági doktori képzést

*Az adminisztráció minőségének javítása*

Az egyetemi pályázatok által támogatott képzések, valamint az adminisztrációs segédszemélyzet alkalmazása javított a helyzeten, de a képzés rendszeressé tétele elengedhetetlen. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a jogszabályok vagy az egyetemi szabályzók – különösen a *doktori szabályzat* – módosításából adódó változásokat a doktori iskolák adminisztrációja nem mindig látja át. Ennek egyenes következménye, hogy több esetben is az *egyetemi doktori tanács* kénytelen formai hibák vagy hiányosságok miatt beavatkozni egy-egy védés folyamatába.<sup>23</sup> Ez azonban lassítja a folyamatokat és az esetlegesség látszatát kelti a doktori címre pályázók előtt.

21 Védelmi vezetéstechnikai rendszertervező mesterszak.

22 Jelenleg csak költségtérítéses levelező képzési formában folyik képzés ezen a szakon és a felvételi számok alapján a kis szakokhoz sorolható.

23 Nem tartozik cikkünk témájához, de az adminisztrációs folyamatokban meghatározó szerepet játszó *egyetemi tudományszervező központ* munkatársait is folyamatosan képeznünk kell, hiszen az említett jelenségek ott is megfigyelhetők.

Az adminisztráció hatékonyságának növelése az MTMT folyamatos karbantartottságát és feltöltöttségét is javíthatja. Az MTMT-adatok naprakészen tartása kulcskérdés, ezért célszerű egy fő MTMT-munkatárs foglalkoztatása a két doktori iskola irányába, aki segít a publikációk és hivatkozások felvitelében. (Jó példa a KMDI vonatkozásában a mostani ÁROP program keretében foglalkoztatott munkatárs eredményes tevékenysége. Egyes törzstagok esetében a hivatkozási szám a háromszorosára emelkedett).

### Összegzés

A Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar doktori képzésének, doktori iskoláinak helyzete számos kihívás elé néz. Ezekre fel kell készülnünk egy olyan átfogó stratégia mentén, ami minden tényezőt figyelembe vesz, és fenntartható módon kezeli ezt a képzést. Mára a doktori iskolák környezete jelentősen megváltozott. A kar létszáma csökkent, egyetemből egyetemi kar lett, és a fenntartói elvárások megváltoztak. Nem azt mondjuk, hogy „merjünk kicsik lenni”, de azt igen, hogy a változásokat nem hagyhatjuk figyelmen kívül. Nincs más lehetőségünk, mint tudomásul venni a kialakult helyzetet, és felkészülni arra, hogy a lehető legjobbat hozzuk ki, szilárdan biztosítva a hadtudományi és a katonai műszaki tudományi kutatások egyetemi jövőjét.

A doktori iskolák akkreditációja 2014. december 31-én lejár, így ez év őszén megtörténik mindkét doktori iskola újraakkreditálása. Másrészt az egyetem intézményi akkreditációjára a tervek szerint 2015-ben kerül sor. Mindezek a várható megmértetések és a közeli határidők azt kívánják, hogy mihamarabb lépéseket tegyünk a cikkben tárgyalt kihívások és kockázatok kezelése érdekében. A hadtudományi doktori képzés eredményessége érdekében a legfontosabb feladatok az alábbiakban összegezhetők:

1. A megfelelő támogatási formák alkalmazásával helyzetbe kell hozni azokat a jelentős kutatási és publikációs eredményekkel rendelkező oktatóinkat, akiknek lehetősége van az MTA doktori cím megszerzésére (kutatói szabadság, a tudományos munka anyagi támogatása).
2. A törzstagság erősítése érdekében a potenciális törzstagjelölteket minden lehetséges eszközzel ösztönözni kell a hazai és külföldi publikálásra (anyagi támogatás, kapcsolatok, publikációs lehetőségek).
3. Az egymás eredményeire való hivatkozás fontosságára fel kell hívni a figyelmet a publikálók és a folyóiratok szerkesztőségeinek.<sup>24</sup> A szerkesztőségek csak olyan cikkeket fogadjanak be, amelyekben az adott téma előzmény, illetve kapcsolódó kutatásai az irodalmi hivatkozás szabályainak megfelelően bemutatásra kerülnek.
4. Az MTMT-adatbázis, és ebből következően az ODT-adatbázis folyamatos naprakészen tartását, a feltöltési és frissítési határidők betartását – akár szankciókkal is – meg kell követelni.

24 Itt elsősorban az MTA Hadtudományi Bizottság által elfogadott folyóiratokra gondolunk.

5. A doktori iskolák kutatási területeit pontosítani kell és a párhuzamosságokat, átfedéseket meg kell szüntetni.
6. Nagy hangsúlyt kell fektetni a megrendelők igényeinek megfelelő kutatási témák meghirdetésére, az igények fokozottabb figyelembe vételére. Ebben szoros koordináció szükséges a megrendelők és a doktori iskolák között.
7. A doktori képzés bemeneti mesterszakait az egyetemen meg kell erősíteni, illetve fejleszteni kell. A fenntartók véleményével összhangban keresni kell a további mesterszak-alapítási lehetőségeket, amelyek a doktori képzés egyes kutatási területeinek fehér foltjait megszüntethetik.
8. Minden lehetőséget felhasználva keresni kell a lehetőséget a nappali képzési forma erősítésére. Ehhez elengedhetetlen a fenntartói akarat, amely támogatja a hivatásos katonák elért illetményének megtartását a nappali doktori képzés ideje alatt.

## FELHASZNÁLT IRODALOM

- 387/2012. (XII. 19.) Korm. rendelet a doktori iskolákról, a doktori eljárások rendjéről és a habilitációról.  
[http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy\\_doc.cgi?docid=A1200387.KOR&celpara=#xcelparam](http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200387.KOR&celpara=#xcelparam)
- A MAB 2013/6/III/1. sz. határozata a MAB akkreditációs elvárásai, szakmai bírálati szempontjai (ABSz) doktori iskolák létesítésének és működésének véleményezésében címmel. <http://www.doktori.hu/index.php?menuid=351&cid=231>
- Országos Doktori Tanács honlapja [www.doktori.hu](http://www.doktori.hu)
- Csaba László – Szentes Tamás – Zalai Ernő: Tudományos-e a tudományérés? című munkája (kézirat, közlésre átadva a Magyar Tudomány számára).
- Nemzeti Közzolgálati Egyetem Doktori Szabályzata  
[http://uni-nke.hu/uploads/media\\_items/doktori-szabalyzat-2013\\_-x\\_-31-tol.original.pdf](http://uni-nke.hu/uploads/media_items/doktori-szabalyzat-2013_-x_-31-tol.original.pdf)
- A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Intézményfejlesztési Terve 2012 – 2015.  
<http://old.uni-nke.hu/downloads/egyetem/IFT.pdf>
- A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Felsőoktatási Minőségi Díj megszerzésére benyújtott pályázati anyaga. 2010. Budapest. Kéziratban a szerzőknél.
- Szenes Zoltán: Akadémiai viták a hadtudomány struktúrájáról. Hadtudomány, 2013. október, 61. oldal.  
[http://www.mhtt.eu/hadtudomany/Hadtudomany\\_2013\\_3-4\\_6.pdf](http://www.mhtt.eu/hadtudomany/Hadtudomany_2013_3-4_6.pdf)
2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról  
[http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy\\_doc.cgi?docid=A1100204.TV&celpara=#xcelparam](http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100204.TV&celpara=#xcelparam)
- Kende György: Gondolatok MTA doktori, egyetemi tanári, és Bolyai Ösztöndíj pályázatokról. Hadmérnök VIII. évf. 3. szám. 2013. szeptember, [http://hadmernok.hu/133\\_25\\_kendegy.pdf](http://hadmernok.hu/133_25_kendegy.pdf)
- MTA Hadtudományi Bizottság szakmai folyóiratok besorolása [http://www.mtahtb.zmne.hu/PDF/Szakmai\\_folyoiratok\\_besorolasa.pdf](http://www.mtahtb.zmne.hu/PDF/Szakmai_folyoiratok_besorolasa.pdf)